

Kustannukset nousevat - nyt koetellaan ihmisten ahneutta ja inhimillisyyttä

Tätä kirjoitusta kirjoittaessani Venäjän 24.2.2022 aloittama käsittämätön hyökkäys Ukrainaan jatkuu. Hyökkäyksen seurauksena lähes kaiken energian sekä raaka-aineiden hinta on lähtenyt voimakkaaseen nousuun. Suuri vaara on, että Venäjän hyökkäyksestä aiheutuu maailmanlaajuinen ruoka- ja energiakriisi, jonka seuraukset näkyvät pitkälle tulevaisuuteen.

Suomen Yrittäjät julkaisivat nettisivuillaan 24.3.2022 artikkelin ”Elintarviketuotannon kriisi laittaa yrittäjät vaikeaan tilanteeseen hintaneuvotteluissa - Tuotantokustannuksia mahdoton arvioida”. Artikkelissa mm. kerrottiin, että ”Päivittäistavara-kauppojen keskusliikkeet haluavat elintarviketuottajilta hintatietoja tuotteille, jotka tulevat kaappoihin ensi marraskuussa. Kukaan ei kuitenkaan tiedä tuotantokustannuksia. Suomalaiset elintarvikkeiden valmistajat ovat suuren tuntemattoman edessä neuvotellessaan hinnoista tuotteilleen kauppojen keskusliikkeiden kanssa”.

Kyiseisessä artikkelissa tuotiin hyvin esille, kuinka haasteellisesa tilanteessa elintarvikealan yritykset parhaillaan ovat. Yritysten tulisi antaa tämän kevään aikana asiakkailleen, kuten päivittäistavara-kaupalle, sitovia tuotehintoja vuoden 2023 alkupuolelle asti. Edellä mainitun lisäksi yritysten tulisi antaa kuntien ruokahankintayksiköille yli vuoden pituisia kiinteitä hintoja. Yrityksillä ei kuitenkaan ole tietoa siitä, millä hinnalla ne saavat ostettua raaka-aineita ja energiaa, joiden avulla ne pystyvät tuotteita valmistamaan. Tällä hetkellä on selvää ainoastaan se, että lähes kaikkien raaka-aineiden, energian, pakkausmateriaalien ja logistiikan kustannukset nousevat jyrkästi.

Päivittäistavara-kaupan suurilla toimijoilla on Suomessa todella vahva asema, jota ne ovat osanneet käyttää hyödykseen jo vuosikymmenien ajan. Erittäin vahva asema on myös eri kuntien ruokahankinnoista ja kilpailutuksista päätävillä tahoilla. Vahvan aseman mukanaan tuoma valta-asema tuo toimijoille myös vastuuta. Erityisesti poikkeuksellisia aikoina vahvassa asemassa olevien tahojen tulee osoittaa joustavuuttaan ja vastuullisuuttaan myös niitä asiakkaita kohtaan, jotka myyvät ja toimittavat heille tuotteita. Lähiaikoina näemme, miten nämä tahot todellisuudessa toimivat. Valtion ja kuntien laitosten voisi olettaa toimivan tässä esimerkkinä kaikille. Ei varmasti ole myöskään päivittäistavara-kaupan ja/tai kuntien hankintayksiköiden etu, jos kriisin seurauksena suuri joukko alkutuottajia ja elintarviketeollisuuden yrityksiä joutuu lopettamaan toimintansa. Kyse on kuitenkin mitä suurimmassa määrin myös Suomen huoltovarmuudesta ja sen turvaamisesta.

Erilaisten kustannuskriisien synnyttyä mediassa nostetaan leipomoalan osalta usein esille vain vehnän hinta ja sen vaikutus leipomoiden kustannusrakenteeseen. Jostain syystä jää lähes aina huomioimatta, että leipomoyrityksissä käytetään myös ruista, kauraa, ohraa ja monia muitakin viljoja. Lisäksi tuotteisiin tarvitaan lukuisia erilaisia raaka-aineita, kuten esimerkiksi sokeria,

hiivaa, voita, rasvoja, hilloja ja niin edelleen. Olennaista on ymmärtää, että kun energian hinta nousee ja kun raaka-aineiden ja energian saatavuus heikkenee, ne osaltaan kiihdyttävät kaikkien raaka-aineiden hinnannousua.

Polttoaineiden hinnannousu nostaa leipomoiden jo ennestään korkeita kuljetuskustannuksia pitkien välimatkojen Suomessa. Koska suurin osa leipomoiden toimituksista asiakkaille on suoratoimituksia, on leipomoalan logististen kustannusten osuus huomattavasti suurempi kuin muussa elintarviketeollisuudessa. Lisäksi tilanne on erittäin huolestuttava pakkausmateriaalien osalta. Muovi- ja paperipohjaisten tuotteiden maailmanmarkkinahin-

nat ovat kovassa nousussa ja niiden saatavuus on merkittävästi heikentynyt. Pakkausmateriaalit ja etiketit ovat kuitenkin toimistusten toteuttamisen perusedellytyksiä.

Kaiken kaikkiaan elämässä on kyse eräänlaisesta jatkuvasta ahneuden ja inhimillisyyden välisestä taistelusta. Tässä taistelussa se taho, jolla on liian paljon valtaa, käyttää valtaansa ahneuksissaan liian usein väärin. Ääriesimerkkinä tästä on tietenkin Venäjän hyökkäys Ukrainaan seurauksineen. Mutta samalla tavoin tapahtuu ihan normaalissa työelämässä kaikilla toimialoilla, kun vahvempi osapuoli käyttää valtaansa heikommassa asemassa olevaa osapuolta kohtaan.

Vahvemmassa asemassa oleva neuvotteluosapuoli pitää kyllä huolen, että sopimuksia ja sitoumuksia noudatetaan, kun se heille itselleen sopii. Mutta vahvemmassa asemassa oleva taho pyrkii itse sitoumuksistaan eroon, kun se heidän mielestään on soveliaista ja ”oikeudenmukaista”. Nopeasti keksitään esimerkiksi erilaisia väitteitä Force majeure -perusteista, joilla yritetään perustella oikeutta sopimusten irtisanomisiin. Vahvempi osapuoli luottaa siihen, että heidän vaatimuksiinsa lopulta suostutaan, kun he tietävät, että heikommassa asemassa oleva osapuoli pelkää asiakassuhteen päättymistä. Mutta jos/kun vahvempi taho näin toimii, voi vain ihmetellä tällaisten yritysten johtohenkilöiden toimintaa ja inhimillisyyden puutetta. Mutta onneksi kaikissa yrityksissä ei näytenä näin toimivan. Kun kriisi aikanaan loppuu, nämä yritykset ja heidän johtohenkilönsä on syytä muistaa ostopäätöksiä tehtaessä. Siihenkin tulee vielä mahdollisuus.

Positiivisena asiana voi todeta, että Ruokavirasto antoi 24.3.2022 päätöksen tiettyjen elintarvikkeiden pakollisia pakkausmerkintöjä koskevista helpotuksista, jotka ovat voimassa ainakin 30.9.2022 saakka. Tuo päätös on tärkeä ja helpottaa osaltaan yritysten toimintaa, vaikka kaikkia ongelmia se ei poistakaan. Ruokaviraston päätös kuitenkin osoittaa, että viranomaisella on ”pelisilmää” pyrkiessään helpottamaan yritysten tuskaa, samalla kun sen tulee huolehtia siitä, että elintarviketurvallisuus ei vaarannu.

Mika Väyrynen